

*Касян Л. Г.,
провідний науковий
співробітник сектору
публікації документів
ЦДКФФА України ім. Г. С Пшеничного*

ТОЙ, ХТО ЗНАЙШОВ ЧЕРВОНУ РУТУ

(До 70-річчя від дня народження Володимира Михайловича Івасюка)

4 березня виповнюється сімдесят років від дня народження композитора, співака, поета В. М. Івасюка, митця, твори якого дотепер залишаються візитівкою української пісенної культури ХХ століття, а часто і символом самої України. «Червона рута», «Водограй», «Я піду в далекі гори», «Два перстені», «Балада про дві скрипки» – найбільш відомі та впізнавані українські пісні в різних куточках світу, які не втрачають статусу супер-хітів впродовж сорока років.

Твори композитора продовжують виконувати аматори і професіонали, на вокальних конкурсах і в дружньому колі. Пісні В. Івасюка були в репертуарі ВІА «Смерічка», «Кобза», «Жива вода», «Карпати», «Світязь», «Краяни» та ін. Вони сприяли розкриттю таланту та утвердженню на професійній сцені С. Ротару (композитор написав спеціально для співачки близько двадцяти творів), Н. Яремчука, В. Зінкевича. «Червону руту» окрім українців з гучним успіхом виконували білоруські «Пісняри», грузинський «Орера», польські «NoToCo» та «Скальдови», угорець Янош Коош, болгарин Бісен Кіров, американка українського походження Квітка Цісик, грузин Вахтанг Кікабідзе та ін.

Творчість В. Івасюка 1970-х років – надзвичайно важливий етап у розвитку українського композиторського та вокально-виконавського мистецтва, епоха його розквіту і широкої популярності. Митець запропонував нову гармонію, нові ритми, йому вдалося органічно поєднати фольклорний колорит із новими естрадними формами, синтезувати національну культуру з тогочасними актуальними світовими мистецькими тенденціями, що вводило українську естраду в світовий контекст. За кордоном та в межах СРСР пісні В. Івасюка відкривали неповторне обличчя

української культури, а багатьом українцям давали непохитну впевненість у своїй культурі, в її творчій спроможності.

Життя композитора жорстоко і трагічно обірвалося на тридцятирічній позначці. За неповних дванадцять років творчої праці (в листі до батька митець зізнавався, що «працює, як електростанція, постійно») В. Івасюку вдалося створити 107 пісенних творів, серед яких є романсові, баладні форми, 53 інструментальні академічні твори різних жанрів, написати музику до двох спектаклів («Прапорonosці» у Львівському академічному драматичному театрі ім. М. Заньковецької, режисер-постановник С. Данченко, 1975 р.; «Мезозойська історія» у Дрогобицькому обласному музично-драматичному театрі, 1976 р.). Поряд із цим у житті було успішне закінчення Львівського медичного інституту та вступ до аспірантури, навчання у Львівській консерваторії, робота з аранжування власних творів, концерти, записи на радіо, участь у зйомках та записах інших виконавців, зустрічі зі слухачами.

Феномен творчості й особистості В. Івасюка привертає увагу численних шанувальників і професійних дослідників української культури. І у його осягненні поряд із виступами композитора в пресі, листами, спогадами рідних, друзів, колег важливе місце належить архівним документам, у тому числі й аудіовізуальним, що завдяки своїм технічним властивостям безпосередньо презентують творчість митця.

Колекція документів Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного, присвячених В. М. Івасюку, налічує понад 50 одиниць обліку з часовим окресленням 1968–1994 рр. Основний масив складають фонодокументи, записи вокальних та інструментальних творів композитора. Особливий інтерес викликає авторське та прижиттєве виконання. Це понад 20 записів. Серед них – «Балада про дві скрипки» (1969 р., од. зб. КД-588, од. обл. 3118) у виконанні дуету В. Івасюка та С. Ротару, оркестрова п'єса «Відлуння твоїх кроків» (1972 р., од. зб. М-9758, од. обл. 22619), оркестрова п'єса «Казка гір» (1972 р., од. зб. М-9758, од. обл. 22618) обидві у виконанні Концертного оркестру Київського цирку під диригуванням В. В. Петруся; «Червона рута» (од. зб. Г-1525, од. обл. 3288), «Водограй» (од. зб. Г-1525, од. обл. 3294), «Жовтий лист» (од. зб. Г-1525,

од. обл. 3290) у виконанні С. Ротару 1972 р., у супроводі щойно створеного при Чернівецькій обласній філармонії ВІА «Червона рута» (художній керівник А. Євдокименко), що увійшли до першого дебютного студійного альбому співачки 1972 р. «Співає Софія Ротару. Червона рута» (од. зб. Г-1525). «Я – твоє крило», «Балада про мальви», «Пісня буде поміж нас», «Кленовий вогонь», «У долі своя весна», «Нестримна течія», «Пісня про тебе», «Далина», «Запроси у сни», «Лиш раз цвіте любов», «Колискова вітру», «Два перстені» у виконанні С. Ротару 1977 р. у супроводі естрадного оркестру під диригуванням Ф. Глуценка та естрадного оркестру Українського телебачення і радіо (художній керівник і диригент Р. Бабич) складуть диск-гігант «Пісні Володимира Івасюка співає Софія Ротару» (од. зб. Г-3614), який цього ж року випустила Всесоюзна фірма звукозапису «Мелодія». Платівка перевидавалася вісім разів. У архівному зібранні є звукозаписи С. Ротару на українському радіо 1974 р. («Балади про мальви» (од. зб. М-11087, од. обл. 25000), «Кленовий вогонь» (од. зб. М-11087, од. обл. 25001), 1979 р. («День без тебе» (од. зб. М-15339, од. обл. 34090), «Відлуння твоїх кроків» (од. зб. М-15339, од. обл. 34092), «Танго без відповіді» (од. зб. М-11888, од. обл. 27034).

Після вбивства митця тривало багаторічне негласне замовчування владою його творчості, що відповідно позначилося і на процесі звукозапису творів В. Івасюка. Наприкінці 1980-х рр. фонди архіву знову стали поповнюватися фонодокументами з новими записами пісень В. Івасюка, як у виконанні визнаних майстрів української естради, так і співаків-початківців та учасників пісенного фестивалю «Червона рута».

Інформативними в творчому і людинознавчому плані є звукозаписи двох радіопередач, присвячених життю і творчості композитора: «Струни його водограю» 1994 р. (од. зб. М-17176–17177, од. обл. 39924), «Пісню не забути» 1994 р. (од. зб. КД-595, од. обл. 3196). Передачі містять розповідь В. Івасюка про свій творчий шлях і мистецькі плани («Струни його водограю», запис квітень 1979 р.), спогади сестри митця О. М. Івасюк, друзів та колег: композиторів Г. Гаврильця, О. Злотника, диригента Чернівецького симфонічного оркестру

В. Кострижа, поета і співавтора Ю. Рибчинського, співачки С. Ротару та ін., звучать твори композитора.

В архівному зібранні міститься п'ять кінодокументів, що стосуються життя і творчості В. Івасюка. Три з них знято за життя композитора. Це сюжет «Водограй. Композитор Івасюк» із кіножурналу «Радянська Україна» № 37, вересень 1971 р. (од. обл. 4843). Кадри містять розповідь молодого композитора, студента Чернівецького університету В. Івасюка про захоплення музикою, любов до народної пісні, дружбу і творчу співпрацю з ансамблем «Смерічка» та його художнім керівником Левком Дутковським. У виконанні ансамблю «Смерічка» звучать «Водограй» та «Червона рута». Музичні фільми «Червона рута» та «Пісня завжди з нами» є своєрідними екранізаціями пісень В. Івасюка, за його активної участі у зйомках, що є особливо цінним.

Сорокап'ятихвилинний фільм «Червона рута» (1971 р., од. обл. 4843) було знято в липні – серпні 1971 р. біля м. Яремче Івано-Франківської області, режисер стрічки Р. Олексів, оператор А. Дербінян, звукорежисер В. Стріхович. (В. Стріхович здійснив перший запис пісень В. Івасюка «Червона рута», «Водограй» для телебачення – включення чернівецького обласного телебачення в республіканську програму «Камертон гарного настрою» 13 вересня 1970 р. Твори виконував дует В. Івасюка та О. Кузнецової). Задум зняти музичний фільм за участю ансамблів «Смерічка» та «Карпати» виник у В. Івасюка та Л. Дутковського. У Чернівцях було записано кілька фонограм, зокрема «Водограй» у виконанні солістів «Смерічки» М. Ісак та Н. Яремчука та «Червона рута» у виконанні В. Зінкевича та Н. Яремчука. Пізніше саме вони і прозвучать у фільмі «Червона рута». Ідею чернівчан підхопили Львівське обласне телебачення та молода республіканська студія «Укртелефільм». Мирослав Сковчиляс, редактор музичних програм Львівського телебачення, та режисер Роман Олексів написали сценарій, сюжетною основою якого стала історія кохання донецького шахтаря Бориса та красуні-гуцулки Оксани. У головних ролях – самодіяльна співачка, викладачка Чернівецького музичного училища С. Ротару та соліст ВІА «Смерічка» В. Зінкевич. Крім ансамблю «Смерічка», який виконав у картині шість композицій із п'ятнадцяти, до зйомок були запрошені чернівецький

ВІА «Карпати», самодіяльний жіночий вокальний ансамбль Івано-Франківського педінституту «Росинка» та Івано-Франківський самодіяльний танцювальний ансамбль «Еврика» під керівництвом Г. Желізняка. До картини увійшли пісні В. Івасюка «На швидких поїздах», «Я піду в зелені гори» («Мила моя»), «Залишені квіти», «Водограй», «Червона рута», а також твори Л. Дутковського, М. Скорика, В. Громцева. В. Івасюк неодноразово з'являється на екрані як автор, учасник концертної програми. Стрічка мала величезний успіх, кілька разів показувалася по Центральному телебаченню.

У 1975 р. на студії «Укртелефільм» В. Стороженко зняв фільм-концерт «Пісня завжди з нами» (од. обл. 6480, оператор В. Бузилевич, автор сценарію В. Стороженко) за участю С. Ротару, ВІА «Червона рута», вижницького самодіяльного танцювального ансамблю «Смеречина». В. Івасюк був композитором стрічки, багато часу проводив на зйомках, його думка враховувалася при виборі подачі тієї чи іншої композиції. С. Ротару виконала твори А. Бабаджаняна, Є. Мартинова, М. Рота, А. Теодоровича, А. Ричкова та композиції В. Івасюка («Балада про дві скрипки», «Балада про мальви», «Кленовий вогонь», «Колискова вітру», «Пісня буде поміж нас», «Тільки раз цвіте любов»). Прем'єра фільму відбулася на Центральному телебаченні 1 січня 1976 року.

Документальні фільми «Відлуння його життя» («Укртелефільм», 1988 р., режисер Р. Олексів, од. обл. 10953), «В. Івасюк. Мелодія» («Укркінохроніка», 1991 р., режисер О. Балагура, од. обл. 11360) мають меморіальний характер. Це – фільми-спогади про митця. Автори стрічок намагалися донести до глядача образ В. Івасюка – митця і людини – через сприйняття його рідними і близькими, друзями, колегами. Змістове наповнення становлять спогади і міркування батька композитора, письменника, дослідника історії Буковини М. Г. Івасюка, друзів і співавторів, поетів Р. Кудлика, Р. Братуня, виконавців його творів Н. Яремчука, В. Зінкевича, викладача Львівської консерваторії Л. Мазепи.

У стрічці «В. Івасюк. Мелодія» редактор Львівського телебачення Л. Козак розповідає про роботу з В. Івасюком над передачею про його творчість за кілька

тижнів до смерті композитора, Б. Мних згадує обставини проведення слідства по вбивству В. Івасюка.

Візуальний ряд обох фільмів включає численні світлини В. Івасюка (дитячі, шкільні, юнацькі; портретні, групові разом з родиною, друзями) та прижиттєву хронікальну зйомку, як професійну, наприклад, виступ В. Івасюка, В. Зінкевича, Н. Яремчука з піснею «Червона рута» на заключному, фінальному концерті першого Всесоюзного телевізійного конкурсу «Пісня-71» (запис 22 грудня 1971 р. у концертному залі телестудії «Останкіно», в ефір Центрального телебачення вийшов 1 січня 1972 р.), кадри з фільму Р. Олексіва 1971 р. «Червона рута», так і любительську, що зафіксувала В. Івасюка разом із родиною на відпочинку, під час спілкування з друзями, на вулицях міста. Натурна зйомка відтворює місця, пов'язані з життям та творчістю композитора. Музичним компонентом стрічок є пісенні та інструментальні твори митця.

Аудіовізуальні документи з колекції ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, присвячені життю і творчості В. Івасюка, мають важливий інформаційний потенціал, сприяють збереженню пам'яті про митця, допомагають у дослідженні його творчості. Можуть бути використані для організації документальних виставок, конференцій, створення фільмів і телепередач, ілюстрування публікацій, проведення культурно-мистецьких та навчально-виховних заходів.